

Prof. zw. dr hab. med. Romuald Ochotny
I Klinika Kardiologii Katedry Kardiologii
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
61-848 Poznań, ul. Długa 1/2, tel. (61) 8549146, faks. (61) 8549094

Recenzja rozprawy doktorskiej

„Wpływ ambulatoryjnej rehabilitacji pozawałowej drugiej fazy na funkcję układu krążenia”, której Autorką jest lek. Ewa Mazurek.

Rehabilitacja, w tym i kardiologiczna, to złożony proces, który w efekcie powinien prowadzić do pozytywnych zmian fizycznych i psychicznych pacjenta.

Znając „Rękę” Promotora, z pod której pochodzi praca spodziewałem się oryginalnego „wyzwania badawczego” i szerokiego podejścia do tematu. I nie zawiodłem się. Doktorantka zajęła się problemem oceny, przy użyciu wielu metod badawczych, wpływu rehabilitacji na pewne parametry układu krążenia (choć nie tylko, bo i np. parametry biochemiczne, i inne). Badanie trudne, bo liczba czynników wpływających na efekt rehabilitacji jest ogromna: od postawy emocjonalnej pacjenta (nawet jeśli stosujemy obiektywne miary), do stanu zdrowia i chorób (choćby współistniejących) przed i po zawale serca. Oczywiście, porównanie grupy poddanej i nie rehabilitacji nadzorowanej, nie wyklucza korzystnego efektu rehabilitacji domowej u „wytrwałych”.

Autorka dysertacji założyła, że prowadzona ambulatoryjnie nadzorowana rehabilitacja pacjentów po pierwszym zawale serca z uniesieniem odcinka ST, którzy byli leczeni w ostrej fazie przy użyciu pierwotnej angioplastyki wieńcowej, poprawia funkcję układu krążenia i

wybrane parametry biochemiczne, w porównaniu do osób nie rehabilitowanych w ten sposób.

W szczególności postawiła hipotezę, że rehabilitacja:

- poprawia frakcję wyrzutową, wymiar końcoworozkurczowy lewej komory serca i wpływa na grubość ścian komory,
- wpływa na zmianę (obniżenie) spoczynkowego i wysiłkowego ciśnienia tętniczego,
- zwiększa czas trwania wysiłku fizycznego,
- poprawia parametry modulacji współczulno-przywspółczulnej układu krążenia i działa antyarytmicznie w postaci zmniejszenia liczby komorowych pobudzeń przedwczesnych.

Badaniom poddała 127 pacjentów po zawale STEMI. Z nich - 56 osób objętych zostało rehabilitacją ambulatoryjną, po spełnieniu kryteriów kwalifikujących (bez dławicy, wydolnych krążeniowo - myślę, że nie tylko bez wstrząsu i ostrej niewydolności serca, bez znaczących zaburzeń rytmu i przewodzenia, z zachowaną wydolnością innych narządów). To poprawny wybór zasad włączania probantów. Trening rehabilitacyjny prowadzony był w nadzorowanych warunkach ambulatoryjnych przez 12 tygodni. 71 pacjentów zostało w grupie nie poddanej rehabilitacji ambulatoryjnej. Wszyscy badani (obu grup) otrzymali zalecenia dotyczące modyfikacji stylu życia, w tym aktywności ruchowej. Program treningów rehabilitacyjnych oparty był na powtarzonym wysiłku wykonywanym na cykloergometrze rowerowym, w ciągu 12 tygodni z częstotliwością 2 razy na tydzień. Harmonogram rehabilitacji ambulatoryjnej i badań kontrolnych był podporządkowany zasadom refundacji i przepisom określonym przez płatnika (NFZ). To znaczące, choć niezamierzone przez Doktorantkę, ograniczenie – głównie okresu rehabilitacji nadzorowanej.

Schemat badania zakładał przeprowadzenie badań wyjściowych do 14. dnia od przebycia zawału serca. Badania kontrolne wykonywano w czwartym miesiącu po zawale. Obie grupy nie różniły się – przynajmniej statystycznie – w zakresie danych demograficznych, parametrów biochemicznych, echokardiograficznych oceny serca. Warto podkreślić, że badani – w obu grupach – byli w dość młodym wieku i z dobrą frakcją wyrzucania lewej komory.

Badania pracowniane – dobrze dobrane, zostały wykonane wg przyjętych standardów. Odsetek stosowanych leków był wysoki, podobny w obu grupach i odpowiadający przyjętym zaleceniom.

Przyjęte metody statystyczne są dobrze dobrane. Istotne - zwrócenie uwagi na odbiegający od normalnego rozkład cech (wszystkich?) .

Analizując dane uzyskane z obserwacji obu grup stwierdziła istotne zmiany frakcji wyrzutowej, częstotliwości serca, skurczowego ciśnienia tętniczego i produktu podwójnego na szczycie wysiłku, średniego ciśnienia tętniczego, parametru zmienności rytmu (SDNN), czasu trwania testu wysiłkowego oraz średniej dobowej częstotliwości rytmu serca, stężenia wybranych parametrów biochemicznych. Ale co najważniejsze z analizy licznych danych – to konstatacja, że w efekcie trend zmian w obu grupach (systematycznie rehabilitowanej i pozostających w codziennej „naturalnej” aktywności) jest zbliżony i nie pozwala na wnioskowanie o wyższych korzyściach treningu nadzorowanego (przynajmniej w zakresie badanych cech). To bardzo ważne (jeśli nie odważne) i znaczące praktycznie stwierdzenie. Zgadzam się z zastrzeżeniem i wyjaśnieniem Autorki pracy, że być może wynik (i pewnie tak jest) rehabilitacji w obecnie przyjętym „standardzie”, w erze leczenia inwazyjnego zawału serca w ostrej fazie i rozbudowanej współczesnej farmakoterapii nie spełnia oczekiwań, czyli zdecydowanej, istotnej klinicznie – żeby nie powiedzieć spektakularnej – poprawy u pacjentów

rehabilitowanych. Stąd, może rehabilitacja oparta o nadzór przy użyciu metod nadzoru telemedycznego w warunkach domowych?

Uwagi, które nasuwają się po lekturze rozprawy, które będą – jak sądzę – dobrym zacznem dyskusji z Autorką:

- jakie były zasady doboru badanych, szczególnie w grupie nie poddanej rehabilitacji (bo nie kolejni a „wyselekcjonowani“)?

- jaka była lokalizacja zawału?

- czy można rozważać wpływ rehabilitacji na komorowe zaburzenia rytmu?

- i w przeświadczeniu recenzenta, najważniejsza – formalno-merytoryczna, sformułowanie wniosków: są rozbudowane do granic streszczenia, zawierają opinie. Najważniejszy i trafny jest wniosek drugi, tyle że należy wpisać o jakich warunkach, trybie i sposobie rehabilitacji jest mowa (bo nadal wierzę, że w innych i wynik byłby inny). To ważne zastrzeżenie, bo zwykle wnioski (poza tytułem pracy i nazwiskami) w perspektywie czasu mogą żyć własnym życiem i wyrwane z kontekstu być różnie interpretowane.

Wprowadzenie do rozprawy i omówienie świadczą o wiedzy Doktorantki z zakresu tematu pracy. Dyskusja zawarta w pracy jest systematyczna, poparta najważniejszymi danymi literatury przedmiotu. Bardzo dobrze, że Doktorantka swoje wątpliwości i świadomość ograniczeń badania zawarła w podrozdziale „Ograniczenia badania”, choć radziłbym unikać stwierdzeń opartych na własnym doświadczeniu, czy przeświadczeniu.

Dysertacja napisana jest z zachowaniem wymogów klasycznej rozprawy naukowej, starannym językiem. Całość jest bardzo dobra pod względem edytorskim. Dołączona literatura

jest nowoczesna, obszerna, choć warto by wspomnieć o publikacji w Kardiologii Polskiej (2013, Optymalny Model Kompleksowej Rehabilitacji i Wtórnej Prewencji).

Założenia pracy zostały zrealizowane. Wybór tematu – trudnego i skomplikowanego - i rozwiązanie postawionych zadań sprawiają, że praca może dawać asumpt do szerszej dyskusji. Zdaję sobie sprawę, że łatwiej przedstawić pracę i jej wyniki kiedy są one oczywistymi, przemawiającymi „za”, trudniej kiedy negują oczekiwane rezultaty.

Uważam, że praca spełnia wymogi stawiane rozprawom na stopień doktora nauk medycznych.

Zwracam się do Wysokiej Rady Wydziału Lekarskiego I Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu z prośbą o dopuszczenie lek. Ewy Mazurek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 18. 04. 2019

[Signature]